

УДК: 336.713

ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

доктор економічних наук, Швець Н.Р.

кандидат економічних наук, Ткачук І.Я.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Україна, Чернівці

Здійснено загальну характеристику стану розвитку банківської системи України на сучасному етапі для чого проаналізовано динаміку показників діяльності банків України (з врахуванням банків з іноземним капіталом); досліджено в динаміці значення економічних нормативів по системі банків України за 2011-2016 рр.; розглянуто доходи і видатки банків України у процесі формування фінансового результату.

Ключові слова: банки, банківська система, регулятивний капітал, економічні нормативи банківської діяльності, доходи банків, витрати банків.

доктор экономических наук, Швец Н.Р., кандидат экономических наук, Ткачук И.Я. Оценка тенденций развития банковской системы Украины на современном этапе / Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича, Украина, Черновцы

Осуществлено общую характеристику состояния развития банковской системы Украины на современном этапе для чего проанализирована динамика количества банков Украины (с учетом банков с иностранным капиталом); исследованы в динамике значения экономических нормативов по системе банков Украины за 2011-2016 гг.; рассмотрены доходы и расходы банков Украины в процессе формирования финансового результата.

Ключевые слова: банки, банковская система, регулятивный капитал, экономические нормативы банковской деятельности, доходы банков, расходы банков.

Doctor in Economic, N. Shvets, PhD in Economic, I. Tkachuk Estimation of the trends of banking system of Ukraine development at the present stage / Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine, Chernivtsi.

General description of the state of the banking system of Ukraine in the present stage is done. For this aim we analyzed the dynamics of the number of banks in Ukraine (with regard to banks with foreign capital); studied the dynamics of important economic standards in the banking system of Ukraine for 2011-2016 years; considered income and expenditures of banks of Ukraine in the formation of financial results.

Keywords: banks, banking system, regulatory capital, economic norms of banking, profits of banks, bank expenditures.

Актуальність дослідження. Структурні зрушення, притаманні сучасному етапу розвитку економічної та політичної сфер в Україні, найбільше відобразилися на її банківській системі.

Скорочення виробництва, інфляційний тиск на економіку, зниження інвестиційної активності, втрата основного ринку збуту ускладнили функціонування всієї банківської системи. Як наслідок, на думку Другова О.О. та Прийми О.В., банківська система не виконує сьогодні своє основне завдання, оскільки не фінансує і не кредитує реальний сектор економіки [17, с. 40]. Тому дослідження основних тенденцій розвитку банківської системи на сучасному етапі є важливим для усвідомлення особливостей здійснення різних груп банківських операцій.

До проблем стану розвитку банківської системи України зверталась низка вітчизняних науковців, серед яких варто відзначити таких як: О. Другов, О. Прийма. Однак умови функціонування банків в Україні вимагають комплексного і постійного дослідження.

Формулювання мети. Метою дослідження є дослідження особливостей банківської системи України на сучасному етапі її розвитку.

Виклад основного матеріалу статті. Внутрішня політична криза в Україні 2013-2014 рр., що спричинила глибоку економічну кризу, вплинула більше на банківську сферу в Україні, ніж навіть світова криза 2008 р. Так, як бачимо з табл. 1., кількість діючих банків за період 2008-2016 рр. скоротилася з 175 одиниць на початок 2008 р. до 117 одиниць на початок 2016р., що у відносному вираженні склало – 33,14% (станом на 1. 10. 2016р. в Україні діє 100 банків, тобто за 9 місяців 2016р. в банку ліквідовано ще 17 банків). При чому за кризовий 2008 р. кількість банків в Україні зросла на 9 одиниць: з 175 одиниць на початок 2008 р. до 184 одиниць на початок 2009 р. Більш стійкими до внутрішньої кризи виявилися банки з іноземним капіталом: їх кількість скоротилася на 6 одиниць (на 12,7%), однак, варто зауважити, що їх частка у структурі банків у період 2008-2016рр. навіть зросла: 26,86% у 2008 р. до 35,04% у 2016р.

Таблиця 1

Кількість діючих банків та банків з іноземним капіталом [53] за період 2008-2016рр.*

Назва показника	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016**	2008-2016рр.,	2011-2015рр., %
Кількість діючих банків	175	184	182	176	176	176	180	163	117	-58	-33,14
з них: з іноземним капіталом	47	53	51	55	53	53	49	51	41	-6	-12,7
у т.ч. зі 100%	17	17	18	20	22	22	19	19	17	0	0

іноземним капіталом											
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	35	36,7	35,8	40,6	41,9	39,5	34	32,5	43,3	83	-

*дані станом на 1 січня кожного року

** без врахування неплатоспроможних банків

Чутливими до внутрішніх змін виявилися банки і з 100 % іноземним капіталом: номінально їх кількість залишилася незмінною на початок і кінець досліджуваного періоду, проте, важливо, що зміни все таки відбувалися: впродовж 2010-2013 рр. їх кількість поступово зростала аж до 22 одиниць на початок 2012 р. та 2013 р., в той час як, починаючи з 2014 р. – скорочувалася (рис.1.). Таким чином у підсумку частка іноземного капіталу зростає за період на 8,3 в.п. і досягла на початок 2016 р. свого максимуму – 43,3 %.

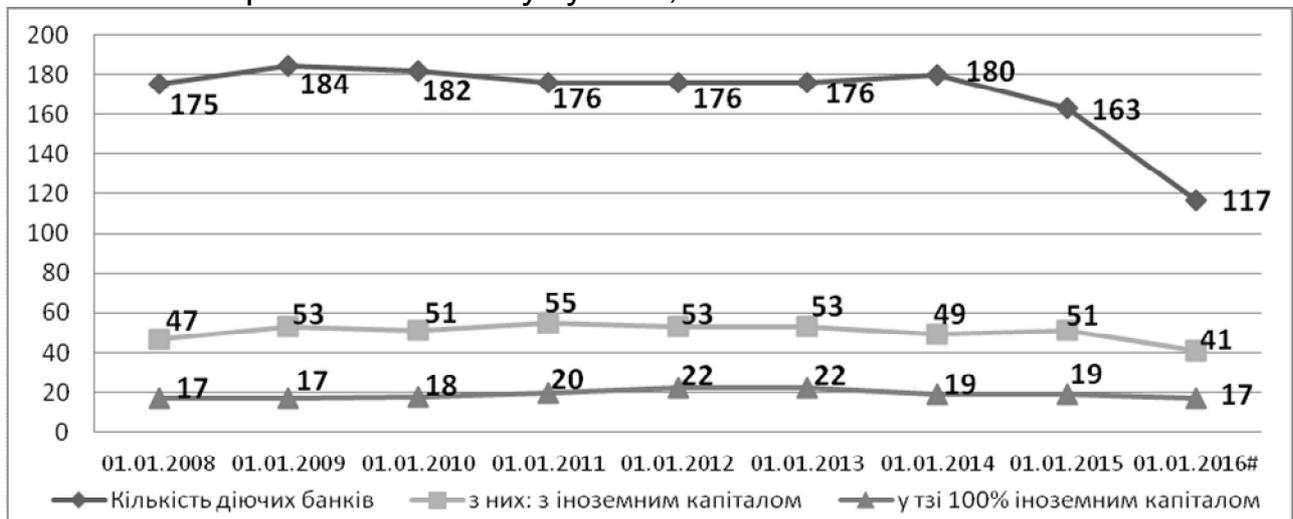

Рис. 1. Динаміка кількості банків в Україні в 2008-2016рр.

НБУ для регулювання діяльності банків України та контролю за функціонуванням всієї банківської системи встановлює нормативи банківської діяльності. Є 4 групи нормативів НБУ: нормативи капіталу, нормативи ліквідності, нормативи кредитного ризику та нормативи інвестування. У табл. 2. представлено динаміку нормативів капіталу та ліквідності НБУ по банківській системі України за період 2011-2016 рр.

Як бачимо з табл. 2., зазначені нормативи банківської діяльності (нормативи капіталу та нормативи ліквідності) загалом по банківській системі впродовж 2011-2016 рр. постійно виконувались. Проте, не зважаючи на це, існувала чітка динаміка у періоді до зменшення нормативів капіталу. Окрім цього варто зауважити, що з 2015 р. не розраховується норматив співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3) та введений до розрахунку у 2014р. норматив співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань (Н 3-1). Така відміна пов'язана першочергово із значною зміною вартості активів та зобов'язань, що спричинена інфляційними та девальваційними процесами в економіці.

Таблиця 2

Значення економічних нормативів по системі банків України за 2011-2016 рр.*

Норматив		2011	2012	2013	2014	2015	2016
H1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (тис. грн.)	160 896 945	178 454	178 908,9	204 975,9	188 948,9	129 816,9
H2	Норматив адекватності регулятивного капіталу/платоспроможності (не менше 10 відсотків)	20,83	18,90	18,06	18,26	15,60	12,31
H3	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (не менше 9 відсотків)	14,57	14,96	14,89	13,98	-	-
H3-1	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до зобов'язань (не менше 10 %)	-	-	-	17,41	-	-
H4	Норматив миттєвої ліквідності (не менше 20 відсотків)	58,80	58,48	69,26	56,99	57,13	78,73
H5	Норматив поточної ліквідності (не менше 40 відсотків)	77,33	70,53	79,09	80,86	79,91	79,98
H6	Норматив короткострокової ліквідності (не менше 60 відсотків)	91,19	94,73	90,28	89,11	86,14	92,87

**Дані станом на 1 січня відповідного року*

Показовою є динаміка значення нормативу мінімального розміру регулятивного капіталу (H1), зображена на рис. 2. Як бачимо, розмір регулятивного капіталу по банківській системі України до 1 січня 2015 р. мав тенденцію до зростання, проте в 2015 р. та 2016 р. різко та суттєво скоротився.

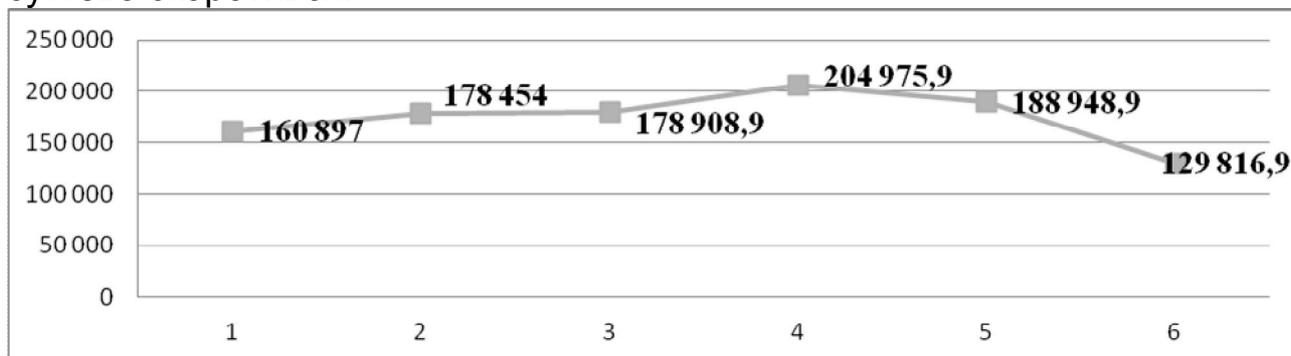

Рис. 2. Динаміка розміру регулятивного капіталу по системі банків України за 2011-2016рр.*

**Дані станом на 1 січня відповідного року*

Така ситуація є небезпечною, зважаючи на непередбачувані структурні зміни в економіці України, нестабільність курсу національної

валюти та її купівельну спроможність. До того ж Постановою Правління НБУ від 17 листопада 2014 року № 723 "Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні" збільшено нормативне значення мінімального розміру регулятивного капіталу банку (Н1) з 120 млн. грн. до 500 млн. грн. Тобто для всіх новостворених банків значення нормативу Н1 повинне бути не меншим за 500 млн. грн., а для банків, що розпочали діяльність до 11 липня 2014р., передбачено поступовий десятирічний перехід до вказаного значення [58]. Відповідно для цієї групи банків нормативне значення Н1 у розмірі 120 млн. є дійсним до 10 липня 2017 р., а з 11 липня – його збільшення до 150 млн. грн. Таким чином, банкам України необхідно буде різко наростити розмір регулятивного капіталу, що, зважаючи на існуючу тенденцію, може бути непросто.

Що стосується виконання нормативів ліквідності НБУ (табл. 2.2), важливо, що банки України володіють значним запасом ліквідності: норматив миттєвої ліквідності (Н4) перевиконувався у періоді в середньому на 43,23%; норматив поточної ліквідності (Н5) – на 37,95 %; норматив короткострокової ліквідності (Н6) – на 30,72 %. Наслідки таких запасів ліквідності по банківській системі є двоякими: з однієї сторони, вони свідчать про стійкість банківської системи до «стресів», зрушень, а, з іншого, - свідчить про зниження прибутковості банків. Підтвердженням є зниження обсягів кредитів, наданих банками України станом на 1 січня 2016 р., що призвело до підвищення нормативів ліквідності в аналогічний період часу.

Фінансові результати діяльності банків України за період 2011-2015 рр. представлено у табл. 2.3. Як бачимо з табл. 2.3., у період 2011-2015 рр. доходи банків зросли на 56 415 млн. грн., що у відносному вираженні склало 39,51%. Таке зростання було забезпечено завдяки зростанню процентних доходів на 21 793 млн. грн. (19,23%), комісійних доходів на 9 941 млн. грн. (53,81%), 17 497 млн. грн. (438,19%) та інших операційних доходів на 3 841 млн. грн. (67,08%). За всіма статтями доходів спостерігалось скорочення у 2015 р. (окрім незначного зростання комісійних доходів, результатів від торговельних операцій та інших доходів).

Витрати банків за період 2011-2015 рр. зросли на 115 307 млн. грн. (що у відносному вираженні складало 76,62 %). Таке збільшення загальних витрат відбулося за рахунок зростання процентних витрат 36 573 млн. грн. (61,46 %), комісійних витрат - на 2 774 млн. грн. (90,3 %), загальних адміністративних витрат – на 2 415 млн. грн. (7,04%), відрахування в резерви – на 78 033 млн. грн. (213,74%), а також скорочення інших операційних витрат на 2 870 млн. грн. (-18,09%), податку на прибуток на 1 618 млн. грн.

Як бачимо з табл. 3., за досліджуваний період тільки у 2012 р. та 2013 р. доходи перевищували витрати і в банківській системі

спостерігалися прибутки у розмірі 4 899 млн. грн. та 1 436 млн. грн. відповідно. В інших роках спостерігалися збитки у розмірі: 7 708 млн. грн. у 2011р., 52 966 млн. грн. у 2014р. та 66 600 млн. грн. у 2015 р. Таким чином за досліджуваний період розмір збитків по банківській системі зріс на 58 892 млн. грн. і досяг свого максимального значення у 2015 р.

Таблиця 3.
Доходи і витрати банків України за період 2011-2015 рр., млн. грн.

Показники	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік*	Відх-я 2011- 2015рр., грн.	Відх-я 2011- 2015рр., %
ДОХОДИ	142 778	150 449	168 888	210 201	199 193	56415	39,51
процентні доходи	113 352	117 547	129 932	151 257	135 145	21793	19,23
комісійні доходи	18 473	21 161	24 974	28 276	28 414	9941	53,81
результат від торговельних операцій	3 993	3 231	3 304	15 511	21 490	17497	438,19
інші операційні доходи	5 726	5 798	5 112	10 093	9 567	3841	67,08
інші доходи	622	1 053	2 404	2 165	2 729	2107	338,75
повернення списаних активів	612	1 659	3 162	2 899	1 848	1236	201,96
ВИТРАТИ	150 486	145 550	167 452	263 167	265 793	115307	76,62
процентні витрати	59 506	68 204	80 881	97 171	96 079	36573	61,46
комісійні витрати	3 072	3 080	3 975	4 889	5 846	2774	90,3
інші операційні витрати	15 861	13 199	12 319	15 579	12 991	-2870	-18,09
загальні адміністративні витрати	34 327	37 265	40 672	44 614	36 742	2415	7,04
відрахування в резерви	36 508	23 423	27 975	103 297	114 541	78033	213,74
податок на прибуток	1 212	379	1 630	-2 383	-406	-1618	-
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК (ЗБИТОК)	-7 708	4 899	1 436	-52 966	-66 600	-58892	-

* без врахування неплатоспроможних банків

У структурі доходів банків України (рис. 3) традиційно переважали процентні доходи, однак їх частка суттєво скоротилася: з 74,9% у 2011 р. до 67,8% у 2015 р. Натомість більш вагомими стали комісійні доходи: зростання з 12,9% у 2011 р. до 14,3% у 2015 р. та доходи від торговельних операцій: з 2,8% у 2011р. до 10,8% у 2015р. Зросла

частка й інших операційних доходів, хоча й незначно – від 4% до 4,8% (рис. 3.).

Структура витрат банків України у період 2011-2015 рр. була більш різноманітною (рис. 4). Найбільшу частку витрат склали процентні витрати, мінімальною її значення спостерігалось у 2015р. – 36,1%, максимальне – у 2013 р. – 48,3%. В той же час у періоді не спостерігалось чітких тенденцій до нарощення чи скорочення окремих їх складових. З чого можна зробити висновок, що загалом свої витрати банки здійснюють ситуативно і відповідно до вимог часу без здійснення ґрунтовного і довготермінового планування.

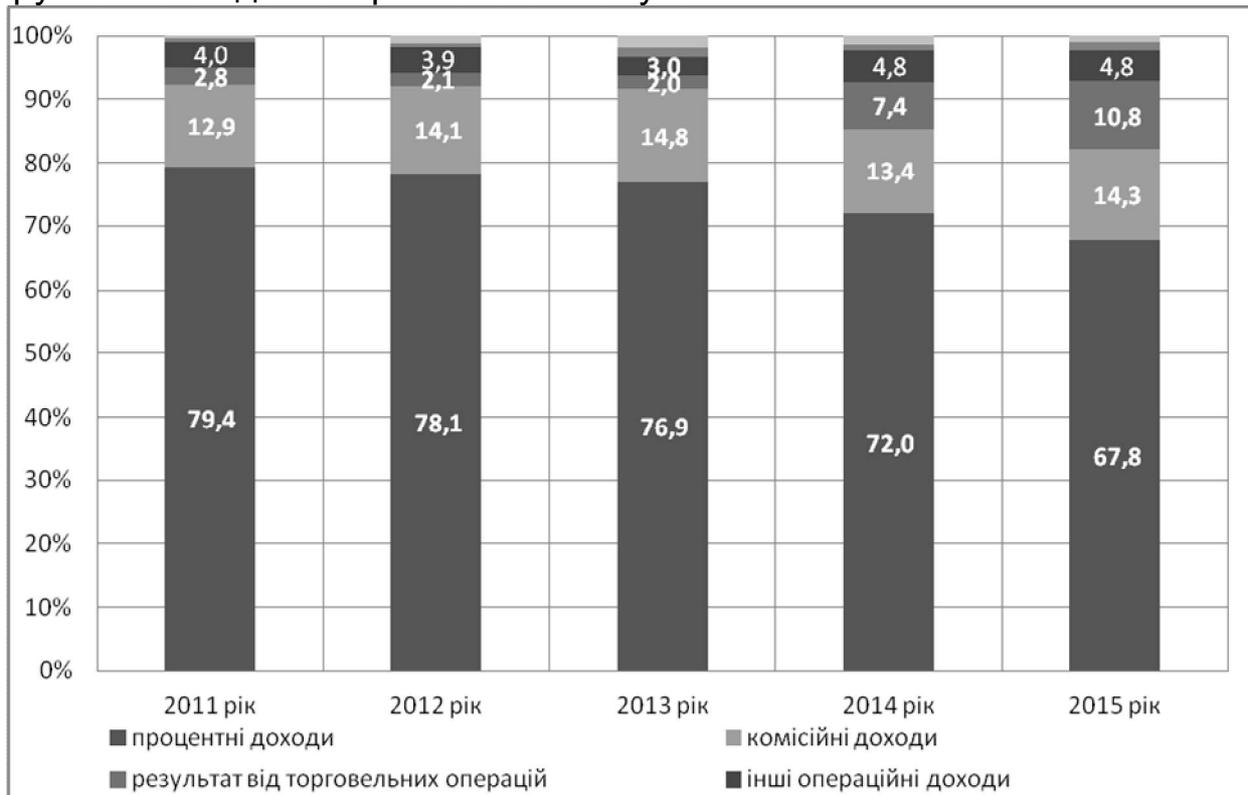

Рис. 3. Структура доходів банків України за період 2011-2015 рр., %

Висновок. Отже, банківська система України переживає важкі часи, реагуючи, як лакмус, на зміни в економічному та соціальному середовищі скороченням кількості банків, що у ній функціонують, скороченням обсягів їх регулятивного капіталу. Щорічне нарощення запасів ліквідності банками України, наслідком якого є зменшення доходності, із одночасним нарощенням витрат призвело до суттєвого зменшення прибутків і навіть до виникнення постійних збитків у банківській системі України.

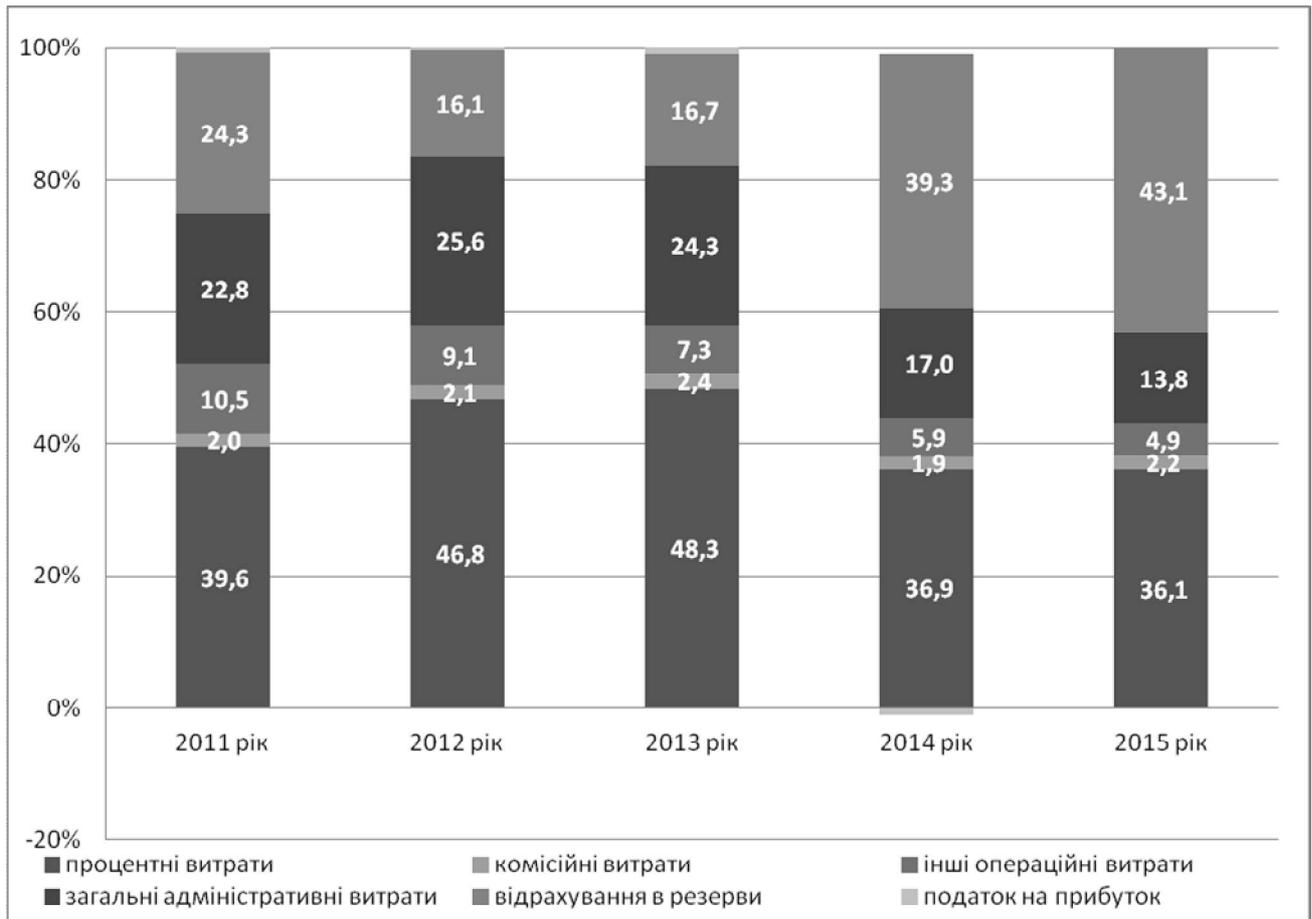

Рис. 4. Структура витрат банків України за період 2011-2015рр., %

Література:

1. Другов О.О. Реструктуризація банківської системи України: сучасний стан та перспективи / О.О. Другов, О.В. Прийма // ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР, 2015. - № 4 (20), С. 40-48.

2. Показники банківської діяльності Офіційне інтернет-представництво Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442

3. Про затвердження Змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова правління Національного банку України від 17 листопада 2014 року №723 [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0312500-15>

References:

1. Drughov O.O. Restrukturyzacija bankivskoj systemy Ukrajinjy: suchasnyj stan ta perspektyvy / O.O. Drughov, O.V. Pryjma // Finansovyj Prostir, 2015. - № 4 (20), S. 40-48.

2. Pokaznyky bankivskoj dijajlnosti Oficijne internet-predstavnyctvo Nacionaljnogho banku Ukrajinjy [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442

3. *Pro zatverdzhennja Zmin do Instrukciji pro porjadok reghuljuvannja dijaljnosti bankiv v Ukrajinii: Postanova pravlinnja Nacionaljnogho banku Ukrajinyy vid 17 lystopada 2014 roku №723 [Elektronnyj resurs] – Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0312500-15>*